

Zinātnes Vēstnesis

Latvijas Zinātnieku savienības, Latvijas Zinātnes padomes un Latvijas Zinātņu akadēmijas laikraksts

II (115)

1996. gada 10. jūnijs

IZLEJOT ŪDENI, NEIZMEST BĒRNU!

21. MAIJĀ LATVIJAS ZINĀTŅU AKADĒMIJAS SENĀTĀ NOTIKA DISKUSIJA PAR NACIONĀLO ZINĀTNES CENTRU STATUSU UN VEIDOŠANAS MEHĀNISMIEM. Konstatējot, ka institūtu vērtēšana un gaidāmā statusa maiņa ir sasteigta un diez vai ir vērsta uz zinātnes veicināšanu, drīzāk — otrādi, jo institūti reorganizācijas procesā var zaudēt savus ārējo partnerus (Nedod Dievs, ka tādi institūti kā OSI piesaista ārējo naudu un izdzīvo — I. Kalviņš), pārmetums tika arī Latvijas Zinātnes padomei, kas izlaidusi iniciatīvu no savām rokām un nav realizējusi savu uzdevumu 1. punktu — izstrādāt valsts zinātnes politiku. Nu to dara citi. Tika izteikti vairāki priekšlikumi. Piemēram, pirms vairākiem mēnešiem ZA kopā ar LZP izstrādāja priekšlikumu iepriekšējai valdībai par stratēģijas padomes dibināšanu premjerministra vadībā. Ar šādu ierosinājumu jāvērsas arī pie esošās valdības. Striktī jāuzstāj, lai institūtu reformā būtu ieviests pārejas periods, atgādinot P. Cimdiņa kunga šajā pašā zālē nosauktos 4 gadus. Ļoti saudzīgi jāizturas pret zinātnisko institūtu starptautiskajām saistībām, jo jebkura statusa maiņa var būt bīstama. Šobrīd neatkarīgu iestāžu statuss atļauj samērā brīvi ieiet starptautiskajā apritē. Pēc E. Lavendela domām, zinātnisko institūtu ieviešana augstskolās tos nodrošinās ar gados jauniem zinātniekiem. Abu sistēmu izdzīvošana būs atkarīga no tā, vai mums būs jaunatne vai nebūs. Pēc Augstskolu likuma, tie, kas nāk no malas, var nākt ar juridiskās personas tiesībām un bez tām,

LZA SENĀTĀ
bet ne visos gadījumos tiek parakstīts integrācijas līgums. A. Blinkena kā valodniece atzīmēja, ka «integrācija» nozīmē «apvienošana», bet ne iekļaušanās vai pakļaušanās, taču no mums tiek prasīta nevis integrācija, bet tieši iekļaušanās un pakļaušanās. Ja kāds institūts vai centrs varētu pēc kritērijiem līdzināties Latvijas nacionālajam lepnumam, tad tam varētu piešķirt šī nacionālā centra nosaukumu. Tāds, piemēram, varētu būt OSI.
Otrs tāds varētu būt Letonikas centrs, kurā gatavi ieiet Filozofijas un socioloģijas, Latviešu valodas, Literatūras, folkloras un mākslas institūti. Bet vai šādā Letonikas centrā varētu izīkēt bez Latvijas vēstures, etnogrāfijas un arheoloģijas, kas jau paspējusi pāriet Latvijas Universitātes paspārnē!
U. Viesturs nav dzirdējis, kāds būs šāda nacionālā zinātnes centra juridiskais statuss.
Satraukumu izraisa arī vecuma cenzs — kāpēc tas paredzēts tikai zinātniekiem un nevis arī augstskolu pasniedzējiem! Nekur tas vēl nav pierādīts, ka tiesības iesniegt lūgumu pēc grantiem tiek atvasinātas no piederības, kurā iestādē zinātnieks strādā. (M. Kūle).
Ar Senāta nostādni jāleparzīstina Zinātnisko institūtu izvērtēšanas komisija.

Piezīme. Ar Izglītības un zinātnes ministrijas rīkojumu par zinātnisko institūtu izvērtēšanas komisijas izveidi un ar institūtu izvērtēšanas noteikumiem varēja iepazīties «Zinātnes Vēstnesis» iepriekšējā, 10. numurā.

DĀNIJAS VĒSTNIEKS LATVIJAS ZINĀTŅU AKADĒMIJĀ

15. maijā Latvijas Zinātņu akadēmijā apmeklēja Dānijas vēstnieks Latvijā Mihaels Merka kungs. Kopā ar viņu bija ieradusies Dānijas Dabaszinātņu Padomes pārstāve Suzanne Egelunda.

Tikšanās sākumā, kā parasti, viesiem tiek sniegta informācija par LZA vēsturi un karogu, LZA nodalām, ieskaitot ārējo nodaļu, kuru vada M. Balabkins.

LZP priekšsēdētājs I. Knēts, runājot par Latvijas zinātnes vērtējumu, kuru veica Dānija, papildina to ar informāciju par patlaban notiekošo zinātnisko institūtu vērtēšanu, kuras mērķis ir izlemt to turpmāko eksistenci — vai nu Latvijas Universitātes sastāvā, vai kā atsevišķiem zinātnes centriem, vai... Šajā vērtējumā tikšot ņemts vērā arī daņu ekspertīzes slēdzieni.

Vēstnieku informē par to, ka maija beigās pēc prof. H. Sērensena ielūguma Dānijā viesosies LZA prezidents T. Millers un A. Siliņš. Savukārt jūnija vidū Dānijas Dabaszinātņu Padome apmeklēs I. Knēts, J. Stradiņš un U. Viesturs.

Uz Merka kunga jautājumu par esošo un turpmāk iespējamo Latvijas un Dānijas zinātnieku sadarbību, I. Knēts uzsver, ka, kaut arī galvenā nozīme ir zinātnieku personīgajiem kontaktiem, tomēr «jumta» līgums atvieglo LZP ceļu pie valdības ar prasību pēc finansējuma. Saruna ievirzījās par 20 jaunajiem Latvijas zinātniekiem, kuri saņēma Dānijas Dabaszinātņu Padomes stipendijas. Divu gadu termiņš beidzas 1996. gada 30. jūnijā. Dānijas Izglītības ministrija šim nolūkam bija piešķirusi 100 000 USD, no kuriem katram jaunajam zinātniekam mēnesī tika maksāti 220 USD un segti ceļa izdevumi. Obligāta prasība bija strādāt kopā ar daņu kolēģiem. Kā labāko ilustrāciju šim atbalstam I. Knēts

nosauc Ģ. Ieviju, kurš pateicoties šai stipendijai varēja pabeigt savu darbu pie Dr. habil. disertācijas un acimredzot kļūs par jaunāko habilitēto doktoru Latvijā. S. Egelunde uzskata, ka vajadzīgs jauns projekts, jo iepriekšējo automātiski pagarināt nevarēs. (To pierādīja arī LZA prezidenta vizīte Dānijā.)

I. Knēts informēja par tiem zinātnes virzieniem, kuros līdz šim ir notikusi sadarbība starp Dānijas un Latvijas zinātniekiem. Tie ir: 1) jauni enerģijas veidi, t.sk. vēja enerģija, kur pētījumi notiek galvenokārt sadarbībā ar Olborgas universitāti. Ir veikti sarežģīti aprēķini par vēja rotoriem, materiāliem utt. 24.—25. maijā Tallinā notika visu Baltijas jūras valstu konference par nākotnes enerģētisko sistēmu, kam ir ne tikai zinātniska un tautsaimnieciska, bet arī politiska nozīme. Vēstnieks pilnīgi piekrita šim vērtējumam; 2) ekoloģija, galvenokārt skarot Baltijas jūras un pārtikas tīrību; 3) jaunie materiāli, neorganiskā ķīmija u.c.

Sarunas noslēgumā Merka kungs pastāstīja par sevi. Viņš ir Ph. D. politiskajās zinātnēs, diplomātikā darbā strādā kopš 70. gadu beigām (līdz tam darbojies privātajā biznesā). Strādājis Alžīrijā, ES aparātā Briselē, bijis Ufes Elemana-Jensena palīgs u.c. Latvija ir pirmā valsts, kurā viņš strādā par vēstnieku. Vērtējot Latvijas stāvokli, Merka kungs to nosauc par sarežģītu un domā, ka iestāšanās ES varētu būt Latvijas neatkarības garants.

I. Knēta aicinājums atvadoties — atbalstīt sadarbību starp Latviju un Dāniju zinātnē un izglītībā, kā arī veicināt bezvīzu režīma ieviešanu. Savukārt vēstnieks izteica vēlēšanos pasūtīt LZA Vēstis.

A. DRAVENIECE

BALTIJAS ASAMBLEJAS LATVIJAS DELEGĀCIJA

ACINĀJUMS LITERĀTURAS, MĀKSLAS UN ZINĀTNES IESTĀDĒM UN ORGANIZĀCIJĀM, KĀ ARĪ LITERĀTURAS, MĀKSLAS UN ZINĀTNES DARBU AUTORIEM

Aicinām iesniegt darbus konkursam Baltijas asamblejas balvām literatūrā, mākslā un zinātnē!

Baltijas asamblejas balvas literatūrā, mākslā un zinātnē ir nodibinātas, lai sekmētu literatūras, mākslas un zinātnes attīstību Baltijas valstīs un izcilāko sasniegumu novērtēšanu minētajās nozarēs, kā arī šo sasniegumu popularizēšanu visās trijās Baltijas valstīs. Balvas piešķir reizi gadā Baltijas asamblejas sesijā. Naudas līdzekļus balvām, līdz 5000 ECU katrai balvai, piešķir Baltijas Ministru padome. Nākošā Baltijas asamblejas sesija notiks Rīgā šā gada 27.—29. septembrī, un tās laikā jau trešo reizi tiks piešķirtas Baltijas asamblejas balvas.

Baltijas asamblejas balvu literatūrā piešķir igauniski, latviski un lietuviski uzrakstīta romāna, lugas, dzejoļu, stāstu un apcerējumu krājuma vai tamlīdzīga sacerējuma autoram. Darba pirmpublicējumam jābūt izdotam pēdējo triju gadu laikā.

Baltijas asamblejas balvu mākslā piešķir autoram vai izpildītājam par pēdējo triju gadu laikā radītu mākslas darbu vai darbu ciklu tēlotājmākslā, lietišķajā mākslā, mūzikā, arhitektūrā un teātra mākslā vai kinomākslā. To var arī piešķirt režisoram, solistam, aktierim, baleta māksliniekam vai izpildītājmākslinieku grupai par izcilu māksliniecisku sniegumu pēdējo triju gadu laikā.

Baltijas asamblejas balvu zinātnē piešķir izcila zinātniska darba vai pētījumu sērijas autoram humanitārajās, sociālajās vai dabas zinātnēs, ja darbam ir starptautiska nozīme, tas rada nopietnu stimulu Baltijas reģionā un ir publicēts pēdējo triju gadu laikā.

Darbus līdz ar visu nepieciešamo informāciju — pretendenta biogrāfiju, divām recenzijām un citiem attiecīgiem materiāliem, piemēram, audio vai video kasetēm, diapozitīviem utt., lūdzam iesniegt Baltijas asamblejas Latvijas delegācijas sekretariātā Saeimā, Jēkaba ielā 10/12, 402. istabā, telefons 7326095 līdz šī gada 1. jūlijam Anitrai Jankevici.

BRITU AKADĒMIJĀ UN CITUR

No 21. līdz 25. aprīlim LZA delegācija — T. Millers, J. Stradiņš un D. Šveica apmeklēja Angliju, lai parakstītu līguma pagarinājumu ar Britu Akadēmiju, kā arī tiktos ar Londonas Karaliskās biedrības starptautisko zinātnisko sakaru koordinētājiem, apmeklētu Britu bibliotēku, Bradfordas Universitātes Baltijas zinātnisko centru un Londonas universitātes Slāvu un Austrumeiropas studiju skolu.

Vispirms tsa informācija par Britu Akadēmiju. Tā dibināta 1901. gadā un ir pirmā zinātniskā biedrība, kas savu darbību velta tikai humanitārajām un sociālajām zinātnēm. BA budžetu, kas ir 23 milj. angļu mārciņu gadā, veido valdības ikgadējās dotācijas (lielāko daļu), kā arī privātie fizisko vai juridisko personu ziedojumi. Starptautiskajai darbībai, ieskaitot apmaiņas līgumus, gadā tiek atvēlētas 365 000 angļu mārciņas. BA grantu un apbalvojumu piešķiršanu humanitārajās zinātnēs izlemj tās Zinātniskajā humanitārajā valdē, bet grantus un apbalvojumus sociālajās zinātnēs piešķir un kontrolē BA Padome.

BA galvenie darbības virzieni ir:

- 1) zinātnisko grantu piešķiršana,
- 2) starptautisko sadarbības līgumu [ir noslēgti 25 līgumi ar citām akadēmijām vai akadēmiskiem institūtiem] nodrošināšana,
- 3) stipendiju piešķiršana doktoru disertāciju izstrādāšanai,

- 4) lekciju, diskusiju un sapulču sarīkošana,
- 5) medaļu un apbalvojumu piešķiršana,
- 6) visdažādāko iespiedmateriālu izdošana (prioritāte tiek dota fundamentāliem pētījumiem, vārdnīcām, monogrāfijām u.c.),

7) padomdevēja funkcijas valdībai un citām valstiskām un nevalstiskām institūcijām, kuras piešķir stipendijas humanitārajās un sociālajās zinātnēs.

Ar BA Latvijas Zinātņu akadēmijas delegācija parakstīja jaunu sadarbības līgumu, kurš darbosies līdz 1997. gada 31. martam un ir uzskatāms kā turpinājums savstarpēji parakstītajiem 1991. gada Memorandum un 1993. gada sadarbības līgumam, kas tika noslēgts uz 2 gadiem. Jauno līgumu no BA puses parakstīja tās ārlietu sekretārs prof. Berijs Sapsle, kurš ir arī Anglijas lielākā zinātnes fonda «The Leverhulm Trust» prezidents. Šis fonds piešķir stipendijas ne tikai Anglijas universitāšu, bet arī attīstības valstu zinātniekiem, un mums tika ieteikts arī Latvijas zinātniekiem ar saviem projektiem pieteikties šajā fondā.

Atbildot uz prof. B. Sapsles ieteikumu, ka sadarbību ar LZA būtu vieglāk un efektīvāk veidot, nosakot dažus prioritāros projektus tuvākajiem gadiem, LZA prezidents T. Millers kā iespējamos nosauca latviešu pirmskara un pēckara izdevumu apzināšanu un izpēti Britu bibliotēkā, kāda noteikta projekta izstrādi Londonas Universitātes Slāvu un Austrumeiropas studiju skolā vai arī

Bradfordas Universitātes Baltijas pētniecības centrā un pētījumus zinātnes vēsturē, kuri varētu tikt īstenoti Kembridžas zinātnes vēstures kolekdžā.

Apmeklējot Britu bibliotēku (tā atrodas Britu muzejā), mūsu delegācija konstatēja, ka, pieaugot interesei par Latviju, būtu nepieciešams apzināt pirmskara un pēckara izdevumus par Latviju vācu, krievu un latviešu valodā, tādēļ vēlam to izdarīt pieredzējušam bibliotēku speciālistam — zinātniekam. Igaunijā un lietuviešu grāmatu kolekcijas jau ir apzinātas un izpētītas.

Bradfordas Universitātes Eiropas studiju departamentā delegācija iepazīs ar Baltijas centra darbību. Tajā ir arhīvs, kurā savākti visi avīzes un žurnālos publicētie materiāli, sākot ar 1988. gadu. Šim centram nepieciešamas grāmatas, vēlams — angļu valodā, par jebkuriem notikumiem Latvijā.

Diskusijā, kas notika Londonas Karaliskajā biedrībā, sadarbība starp abām akadēmijām tika vērtēta pozitīvi. No 1995. gada Latvijas Zinātņu akadēmija ir iesaistīta t. d. ESEP (European Science Exchange Programme), kuras realizācijā katra puse atvēl 5000 angļu mārciņas. LKB puse uzsvēra, ka ir ar mieru, uzņemot Latvijas puses zinātniekus, pārsniegt šo summu. Arī LKB pārstāvji ierosināja LZA noteikt dažus prioritārus zinātniskus projektus, kuri, pēc T. Millera domām, varētu būt parku un dārzu, enerģētikas un kompozīto materiālu jomā.

D. ŠVEICA

LZA EKONOMIKAS INSTITŪTS — PAGĀTNĒ, TAGADNĒ UN...

Latvijas Zinātņu akadēmijas Ekonomikas institūts ir dibināts 1946. gada 7. februārī kā Latvijas Zinātņu akadēmijas struktūrvienība. Kopš 1993. gada, mainoties Latvijas Zinātņu akadēmijas statusam, institūts darbojas kā patstāvīga valsts zinātniskā iestāde, kas asociēta ar Latvijas Zinātņu akadēmiju. 1996. gads ir institūta darba pusgadsimta jubilejas gads.

Piecdesmit gados institūts ir piedzīvojis dažādas laikus. Tāpat kā citi sabiedrisko zinātņu institūti, tas vienmēr ir bijis politisko ideologu redzes laukā. Tā zinātniskā produkcija tika vērtēta ne tikai no zinātniskā, bet arī no tā laika virsroku guvušā partijas nomenklatūras grupējuma ideoloģijas viedokļa. Spilgts fādas pieejas piemērs bija 1959. gadā institūtam izvirzītie apvainojumi revizionismā un nacionālismā, kam sekoja institūta direktora Paula Dzērves atcelšana no amata un izslēgšana no Latvijas Zinātņu akadēmijas korespondētājlocekļu skaita. Līdzīgus satricinājumus nav pārdzīvojuši neviena cita Latvijas zinātniskā iestāde.

Neskatoties uz specifiskajiem apstākļiem, institūta zinātnieki turpināja pētīt Latvijas tautsaimniecības attīstības problēmas un iespēju robežās ietekmēja tās attīstības virzienus. Institūta vadībā izstrādātas vairākas svarīgas Latvijas tautsaimniecības kompleksa attīstības programmas. Institūta pētījumu lokā nozīmīga vieta bija agrārā kompleksa vadības pilnveidošanas teorētisko pamatu izstrādei, ekonomiski matemātisko metožu pielietošanai tautsaimniecības analīzē un plānošanā, demogrāfisko problēmu un citiem pētījumiem. No tiem tieši demogrāfiskie pētījumi un pētījumi ekonomiski matemātisko metožu pielietošanas jomā iznesa Latvijas ekonomistu vārdus ārpus Padomju Savienības robežām. Institūta autoriāte nostiprinājās. Institūts eksperimentēja gandrīz visus ar tautsaimniecības attīstību saistītus likumus un lēmumus, zinātnieku domās ieklausījās un tās iespēju robežās ņēma vērā. Tas deva iespēju pat centralizētas vadības apstākļos ieviest Latvijai labvēlīgus risinājumus. Nozīmīgākais sasniegums institūta darbībā bija kadru sagatavošana. Esam gandarīti, ka daudzi institūta rādītāji guvuši darbinieki tagad aktīvi strādā valsts pārvaldes un finansu struktūras, ir pasniedzēji Latvijas augstskolās.

Atjaunošanās neatkarīgās Latvijas apstākļos institūta nozīme krasi mainījās. Laikā no 1990. līdz 1991. gadam ievērojami mainījās institūta pētījumu tematika. Mazāk politizētie pētījumi, tādi kā tautsaimniecības makroekonomiskā modeļošana, ekonomiski matemātisko metožu pielietošana rūpniecības un lauksaimniecības plānošanā, institūta bija gandrīz izzuduši. Savukārt sociālistiska problemātika veltītie pētījumi, tādi kā sociālistiskās sacensības teorētiskais pamatojums un citi, kļuva nevaldīgi. Zinātniekiem nācās intensīvi apgūt tīras ekonomikas pamatus, pievērsties ekonomikas pārveidošanas iespējamo ceļu izpētei. Pateicoties institūta zinātnieku kvalifikācijai, pat tik krasu izmaiņu apstākļos tas spēja turpināt pilnvērtīgu darbu. Institūta izdevās saglabāt kompleksu pētījumu tematiku, kas ļāva pētīt tautsaimniecību kā vienotu veseli. Papildus zinātniskajai darbībai, institūta darbinieki aktīvi iekļāvās sabiedriskajā darbībā. Vairākus no tiem ievēlēja par Latvijas Augstākās Padomes un dažāda līmeņa pašvaldību deputātiem.

Institūta zinātnieki joprojām piedalījās svarīgāko Latvijas tautsaimniecības pārveidošanas teorētisko un praktisko priekšlikumu izstrādāšanā. Tie strādāja pie valsts un pašvaldību tīpauma konversijas koncepcijas, privatizācijas sertifikātu teorētiskā pamatojuma, dzīvokļu privatizācijas koncepcijas, mazo un vidējo uzņēmumu darbības veicināšanas programmas, zemes reformas un zemes nodokļa teorētiskā pamatojuma, pašvaldību finansu reformas un citiem jautājumiem. Nepārtraukti turpinājās darbs pie demogrāfiskās situācijas analīzes, šai jomā sagatavoti vairāki priekšlikumi.

Diemžēl sabiedrības pārveides un tautsaimniecības sabrukuma rezultātā samazinājās valsts finansējums zinātnē kopumā un arī institūtam. Papildus vispārējam finansu trūkumam, savu ietekmi atstāja arī zinātnes finansēšanas kārtības izmaiņa — pāreja uz zinātnisko darbu finansējumu konkursa kārtībā. Jāatzīmē, ka zinātnes finansēšanas kārtības maiņa deva arī pozitīvu ieguldījumu zinātnes attīstībā — tā ļāva atsīstīt neefektīvus un nevajadzīgus pētījumus, saglabājot iespējas izdzīvot tiem pētnieku kolektīviem, kas spēja adaptēties jaunajos apstākļos. Ierobežota finansālā nodrošinājuma apstākļos tas bija ļoti svarīgi.

Neskatoties uz nesaudzīgo atlasi un taupības režīmu, ekonomisko pētījumu finansējums nespēja nodrošināt zinātnieku kvalifikācijai atbilstošu darba samaksu. Tas samazināja institūta konkurētspēju Latvijas darba tirgū, kur spējīgi ekonomisti labi koetās. Laikā no 1990. līdz 1993. gadam institūta strādājošo skaits samazinājās vairāk kā trīs reizes. Pētījumu tematikas atlases un finansālu apsvērumu dēļ un baidoties no institūta likvidācijas, no institūta aizgāja daudzi spējīgi zinātnieki. Kadru kvalitatīvo zaudējumu līdz šim nav izdevies atjaunot. Tomēr nevar neredzēt, ka lejupslīde ir apstājusies un līdz ar to rodas iespēja attīstībai.

1995. gadā tāpat kā iepriekš institūta darbības mērķis bija veicināt tautsaimniecības un ekonomikas zinātnes attīstību Latvijā. Istenojot šo mērķi, institūts saglabāja iepriekš izveidoto darbības stratēģiju, kuras būtība ir zinātnisko pētījumu izpilde un popularizācija, līdzdalība tautsaimniecisko problēmu risināšanā un praktiski pielietojamu modeļu izstrādāšana, notiekošo procesu analīze un izskaidrošana sabiedrībai, līdzdalība jauno speciālistu — ekonomistu sagatavošanā.

Formulētā mērķa īstenošanai institūts izmantoja dažādas finansālās iespējas un darba formas — valsts budžeta finansētus pētījumus, starptautisko sadarbību, sadarbību ar valsts vadības un pārvaldes institūcijām, zinātniski pētnieciskajiem un augstākās izglītības iestādēm. Kaut arī finansālie apstākļi joprojām ierobežoja institūta darbību, 1995. gadā bija vērojamas pirmās institūta nostiprināšanās pazīmes. Institūts paplašināja savu pētījumu virzienus. Tā darbā iesaistījās vairāki jauni zinātnieki, tēmu izpildē piedalījās Latvijas Universitātes un Latvijas Statistikas institūta speciālisti. Papildus pētnieciskajam darbam institūta zinātnieki veica

pedagoģisko darbu Latvijas augstskolās un speciālajās mācību iestādēs. Tie turpināja paaugstināt savu kvalifikāciju, izmantojot iespēju, ko deva līdzdalība starptautisko pētījumu projektu izpildē un Latvijas Zinātņu akadēmijas starptautiskās sadarbības programma.

Institūta turpinājās darbs pie astoņu valsts finansētu tēmu izstrādes. Tēmu izvēle nebija nejauša. Institūta specifika ir tā, ka pētījumi aptver svarīgākos tautsaimniecības jautājumus. Tas dod iespēju atsevišķos pētījumus apvienot tautsaimniecības kopsakarību noskaidrošanai un iegūt pamatotus secinājumus. Valsts finansēto tēmu izpildi papildināja pētījumi Eiropas Savienības pētījumu programmu vai citu starptautisku pētījumu ietvaros, vai slēdzot pētījumu projektu līgumus ar Latvijas Republikas valsts vadības institūcijām.

Pašlaik viens no svarīgākajiem jautājumiem ir — kādu Latvijas tautsaimniecības modeli mēs vēlamies un varam izveidot un kā to izdarīt? Tas nav vienkāršs jautājums, taču, ja tas nav atbildēts, ir grūti nodrošināt veikto pasākumu mērķtiecību. Neatbildēts, tas arī atfaisno pieļautās kļūdas, rada nevajadzīgu polemiku un nostalgiju pēc bijušā. Meklējot Latvijas tautsaimniecības modeli, skaidri jāapzinās Latvijas vieta pasaules tautsaimniecības sistēmā un tās iespējas. Ar šī jautājuma izpēti institūta nodarbojas neliela pētnieku grupa, ko vada profesors, Dr. h. ekon. Pēteris Guljāns.

Izmantojot Eiropas Savienības PHARE ACE programmas finansējumu, institūta ir uzsākta Latvijas tautsaimniecības makroekonomiskās modeļošana teorētiskās koncepcijas un modeļu izstrāde (Dr. ekon. Ivars Brūvers, Dr. mat. Andrejs Jauzems, Dr. ekon. Raita Karnīte). Formalizētu metožu pielietošana tautsaimniecības analīzē ļauj pamatotāk novērtēt pašreizējās attīstības tendences, atklāt pretrunas atsevišķu tautsaimniecības sastāvdaļu attīstībā un atrast to novēršanas ceļus.

Latvijā ir radušās un pat sāktas īstenojot vairākas tautsaimniecības attīstības programmas. To praktisko realizāciju kavē atbilstošas institucionālās bāzes trūkums, ja ar institucionālo bāzi saprot likumus, likumu realizācijas, kontroles, finansu un tirgus institūcijas. Dr. ekon. Staņislava Keiša vadībā institūta ir uzsākti pētījumi, lai atklātu Latvijas finansu tirgus infrastruktūras izveidošanas problēmas un meklētu to atrisinājumu. Problēmas nozīmīgumu nosaka tas, ka tieši finansu tirgus infrastruktūras attīstības vājums neļauj efektīvi izmantot valsts rīcībā esošos resursus. Ja finansu sektors valstī darbojas bez korektas institucionālās bāzes, visā tautsaimniecībā paaugstinās riska pakāpi, kas negatīvi ietekmē ilglaicīgu darbību. Finansu tirgus infrastruktūras efektīvītes pamatnosacījums ir tās kompleksums.

Valsts un pašvaldību tīpauma privatizācijas procesa nepieciešama sastāvdaļa ir tīpauma novērtēšana. Kaut gan privatizācijas process norit jau vairākus gadus, pie kam 1994. gadā ir izvirzīta tēze par masveida privatizācijas uzsākšanu, joprojām nav īstas skaidrības par valsts tīpaumā esošās mantas reālo vērtību. Pašlaik ir izveidojusies situācija, ka sakarā ar privatizācijas sertifikātu izsniegšanas un reālā masveida privatizācijas (tai skaitā dzīvokļu privatizācijas) procesu nobīdi laikā, vairākiem privatizācijas gadījumiem, kas neatbilda privatizācijas sertifikātu izsniegšanas pamatkonceptijai un tādējādi samazināja sertifikātu segumu, un nekontrolējamiem darījumiem ar privatizācijas sertifikātiem, ir nepieciešams vēlēties noteikt privatizējamā tīpauma apjomus. Lai iegūtu no privatizācijas procesa reālu atdevi, tīpauma novērtēšanā ir jāpielieto tādas metodes, kas ļauj atklāt tā īesību. Šai problēmai veltīts Jāņa Poča pētījums. Pētījuma rezultātā izdarīts secinājums, ka, lai varētu pielietot šādas metodes, ir jāuzlabo valsts tīpauma uzskaitē.

Tautsaimniecības attīstības pamats ir sekmīga uzņēmējdarbības attīstība. To savukārt ietekmē Latvijā izveidojusies ekonomiskā vide. Vislielāko interesi pašmāju un ārvalstu uzņēmējos parasti izraisa nodokļu nosacījumi valstī. Latvijā nodokļu sistēma veidojas cīņā starp reformu procesam atbilstošas un visumā saprātīgas teorētiskās koncepcijas ieviešanu un fiskālās funkcijas dominanti uzverošo praktisko priekšlikumu realizāciju. Tā rezultātā radusies nodokļu sistēma vairākos aspektos darbojas kā uzņēmējdarbības kavējošs faktors. Nodokļu sistēmas ietekmi uz uzņēmējdarbības attīstību Latvijā pēta pētnieku grupa, ko vada Dr. ekon. Inna Dovlābekova.

Latvijas lauksaimniecības un ar to saistīto nozaru attīstības problēmas allaž ir saistījušas Ekonomikas institūta zinātnisku uzmanību. Gadu gaitā šai jomā ir uzkrāta pieredze un zinātniskais potenciāls. Pašlaik ar lauksaimniecības attīstības problēmu izpēti nodarbojas trīs pētījumu kopas, kas kopā veido 36% institūta zinātnisko darbinieku.

Lauksaimniecība Latvijā vienmēr ir uzverta kā nozare ar tīpašu nozīmi, kas noteica tīpašu tās integrēšanās kārtību valsts tautsaimniecības sistēmā. Tās attiecības ar pārējām tautsaimniecības nozarēm noteica vēlamais rezultāts — lauksaimniecības kā lauku attīstības vienīgā nodrošinājuma saglabāšana, mazāk rūpējoties par lauksaimnieciskās produkcijas ražošanas efektīvītes paaugstināšanu. Pārejot uz tīras ekonomiku, priekšstatu par nozares attīstības nosacījumiem un perspektīvām nākas mainīt. Pirmkārt, lauksaimniecība pakāpeniski zaudē savu monopolstāvokli lauku attīstības nodrošināšanā. Otrkārt, lauksaimniecības attīstības veicināšanā ārējie faktori (papildus finansu resursi, nodokļu atvieglojumi u.c.) ir iegūstami tikai un vienīgi valsts iekšējo resursu pārdales ceļā, bet resursu pārdales nosacījums ir tautsaimniecības efektīvītes paaugstināšanās.

Pašlaik lauksaimniecības attīstības lielākā problēma ir produkcijas noieta tirgus. Līdz ar iedzīvotāju pirktspējas samazināšanos un Austrumu tirgus sašaurināšanos pēdējo piecu gadu laikā, Latvijas lauksaimniecības produkcijas noieta tirgus apstākļi ir dramatiski pasliktinājušies. Joprojām nav izdevies atjaunot iepriekšējos pārlikas preču firdzniecības sakarus ar NVS valstīm, bet iekļūšana Rietumu tirgū Latvijai ir problemātiska. Galvenais produkcijas realizācijas nosacījums brīvā tirgus apstākļos ir tās konkurētspējas cenas, kvalitātes un liefošanas vērtības ziņā. Šo nosacījumu sasniegšanai

nepieciešami papildus resursi un laiks. Tāpēc, iespējams, pārejas periodā ir lietderīgi ieviest nozari saudzējošus pasākumus un normas. Šai problēmai veltīts pētījums, ko veic profesors, Dr. h. ekon. Andris Sproģis.

Lai gan Latvijas lauku pārkārtošana (zemes reforma un ar to saistītās ražošanas struktūras izmaiņas un citi pasākumi) sākas jau pirms vairākiem gadiem, sasniegtie rezultāti nav apmierinoši. Gandrīz visās lauksaimnieciskās ražošanas apakšnozarēs ir saglabājušies tradicionālie, zināmā mērā novecojušies ražošanas paņēmieni, kas sadārdzina produkcijas ražošanu. No otras puses, atvērtas ekonomiskās sistēmas apstākļos cenas tirgū ir zemas (tās nosaka patērētāju maksātspēja un konkurētspējais preču imports). Lai atklātu iespējamos tālākās attīstības virzienus, nepieciešama sīka lauksaimnieciskās ražošanas apakšnozaru analīze. Dr. ekon. Trijas Vītolas un profesora Dr. h. ekon. Andra Sproģa pētījumā ir analizētas liellopu gaļas ražošanas tradīcijas un attīstības iespējas.

Tautsaimniecības pārkārtošanas procesā reorganizācijai ir pakļauta arī agroservisa sistēma. Reorganizācijas mērķis ir radīt uz konkurenci balstītu efektīvu agroservisa sistēmu, tāpēc ir svarīgi stimulēt dažādību agroservisa uzņēmumos, gan tīpauma formu, gan uzņēmumu lieluma un struktūras ziņā. Šie un citi ar agroservisa sistēmas privatizāciju saistīti jautājumi ir Dr. ekon. Druvija Ābeles vadītās pētnieku kopas pētījumu objekts (lauks. zin. mag. Inese Lamasā). Šī grupa pēta arī kooperācijas kustības atjaunošanas problēmas. Kooperācijas kustībai Latvijā ir milzīga mobilizējoša nozīme. Lai kooperācijas kustība būtu sekmīga, tai jānodrošina pienācīgs teorētiskais pamatojums un jāveic plašs izskaidrošanas darbs. Pētījums pierāda, ka kooperācijas kustības efektīvīte būs atkarīga no procesa secības.

Pēdējā laikā vairāki pētnieki pievērsušies Latvijas reģionālās attīstības problēmu izpētei. Latvijas tīpatnība ir liela teritoriālās attīstības līmeņu dažādība. Reģionālās attīstības problēmas institūta pēta divos aspektos — no ražošanas attīstības viedokļa un pašvaldību jomā.

Pētnieku kopa, ko vada Dr. ekon. Jāzeps Zeljonka, jau divus gadus nodarbojas ar Ziemeļlatvijas (Latgales) attīstības problēmu izpēti, galveno uzmanību pievēršot lauksaimnieciskajai ražošanai, lauksaimniecības produktu pārstrādei un mežsaimniecībai. Ziemeļlatvijas attīstību labvēlīgi varētu ietekmēt rūpīgāka un mērķtiecīgāka mežu apsaimniekošana un mežu resursu izmantošana. Dr. ekon. Jāzeps Zeljonka savā pētījumā pamato jaunās celulozes ražošanas izveidošanu Balvu rajonā. Balvu rajons izvēlēts arī par lauksaimniecības un pārstrādes attīstības pētījumu objektu. Dr. ekon. Fortuna Eiska sniedz analīzi par lauksaimnieciskās ražošanas attīstību šajā teritorijā. Savukārt Aina Pēka savā pētījumā analizē lauksaimniecības produkcijas pārstrādes uzņēmumu attīstību Balvu rajonā. Arī šajā pētījumā atzīmēts kooperācijas kustības nozīmīgums.

Jau vairākus gadus institūta pēta pašvaldību ekonomiskās problēmas (Dr. ekon. Raita Karnīte, Ausma Kubulīna). Darba rezultātā ir izstrādāta un 1995. gadā ieviesta pašvaldību finansu līdzfinansēšanas sistēma. Sistēmas darbības pirmais gads ir devis vielu tās ieviešanas pozitīvo un negatīvo seku analīzei un atklājis vairākas ļoti būtiskas Latvijas pašvaldību finansu veidošanas īpatnības. To cēlonis ir Latvijas pašvaldību sistēmas sadrumstaloģība. Veiktā analīze uzskatāmi parāda, ka pašvaldību sistēmas pilnveidošanas neatliekams uzdevums ir teritoriālā reforma.

Institūta ir ilggadīga pieredze un panākumi sociāli demogrāfisko procesu pētniecības jomā. Pašlaik vērojama Latvijas demogrāfiskās situācijas bīstama pasliktināšanās. Profesores Dr. ģeogr. Pārslas Eglītes vadītās pētījumu kopas darba rezultātā veikta demogrāfiskās situācijas analīze un aprēķināta demogrāfiskā prognoze laika posmam līdz 2015. gadam. Konstatētas vairākas bīstamas iedzīvotāju reproduktīvās uzvedības tendences, kuru novēršana ir jāuzsāk nekavējoties. Tās ir: kritiska iedzīvotāju ataudzes sašaurināšanās, ko izraisa stūsi galvenokārt materiālā stāvokļa pasliktināšanās, vidējā mūža ilguma samazināšanās, nedabiskās mirsības pieaugums un citas. Rezultātā var notikt ļoti strauja iedzīvotāju kopskaita samazināšanās Latvijā.

Dr. ekon. Ausmas Māras Cīces pētījums veltīts iedzīvotāju labklājības līmeņu afīķirīto, to cēloņu un sociālo un ekonomisko seku izpētei. Pētījums izpildīts kā Eiropas Savienības PHARE ECE programmas finansēta projekta sastāvdaļa, kopā ar partneriem no Lietuvas, Igaunijas, Dānijas un Lielbritānijas.

Trešais darba gads ir sācies pie tēmas ar socioloģisku ievirzi «Latvijas sievietes attieksme pret ģimeni, veselību, izglītību un darbu» (Dr. soc. Inna Zariņa). Darba rezultātā paredzēts noskaidrot dažādu sieviešu grupu (dalījumā pēc vecuma, izglītības līmeņa, pamatnodarbošanās, tautības) paredzamo aktivitāti noteiktu sociālo lomu izpildē, lai tādējādi sekmētu sociālās politikas aktualizāciju. Institūta zinātnieces piedalījās nacionālā ziņojuma par sievietes stāvokli sagatavošanā ANO 4. Vispasaules sieviešu konferencē Pekinā.

Pētnieces, kas zinātniskajā darbā pēta sociāli demogrāfiskās problēmas dzimumpiederības aspektā, pēc brīvprātības principa strādā Latvijas sievietes pētniecības un informācijas centrā. Tas 1993. gadā ir nodibināts kopā ar Filozofijas un socioloģijas institūtu kā Ekonomikas institūta struktūrvienība bez tīpa finansējuma. Centrs vāc statisko un zinātnisko informāciju par Latvijas sievietēm un nodrošina iespēju iepazīties ar šiem materiāliem pasniedzējiem, studentiem, pētniekiem un nevalstisko organizāciju pārstāvjiem. Centrs organizē zinātniskas konferences un seminārus. Kopš 1995. gada marta Centrs ir iekļāvies Austrumu—Rietumu sievietes komunikāciju tīklā (Projekts NEWW On-Line), kurā sadarbība, ieskaitot konferences, un informācijas apmaiņa starp dalībniecēm notiek ar elektroniskā pasta starpniecību.

LATVIJAS ZINĀTNES PADOMĒ

Pielikums
LZP ZSKK 1996. gada 21. marta
lēmumam

LZP STARPTAUTISKO PASĀKUMU FINANSEJUMS
1996. GADĀ
(4. pielikums)

Nr. p. k.	Organizācija	Projekta nosaukums, izpildītāji	Finansējums pieprasītais Ls	Finansējums piešķirtais Ls
4. Starptautiskā sadarbība*				
7.	LU Hidroekoloģijas institūts	a) Eiropas Kopienas projekta «Eitrofikācijas ietekme uz trofiskajām attiecībām dažādos Baltijas jūras DA piekrastes rajonos» izpildes Latvijas Republikas daļa. E. Boikova	8000	(1000 varētu tikt piešķirts pēc ES finansējuma daļas saņemšanas)
		b) Ziemeļvalstu Ministru Padomes starptautiskā Rīgas līča projekta apakšprojekta «Ūdens apmaiņa, biogēnās vielas, hidrogrāfija un datu bāze» Latvijas Republikas daļa. A. Jurkovskis	7000	(1000 varētu tikt piešķirts pēc ES finansējuma daļas saņemšanas)
8.	Literatūras, folkloras un mākslas institūts	Starptautiskās sadarbības projekts par 30 sējumu pasaules mākslinieku biogrāfiju izdevumu. E. Grosmane	600	300
9.	LU Matemātikas un informātikas institūts	a) Sadarbība ar Louvain-la-Neuve Universitātes Matemātikas institūtu (Beļģija) parasto diferenciālvienādojumu nelineāro robežproblēmu jomā. A. Lepins	1200	— (sadarbība aprobežojās tikai ar komandējumu uz ārzemēm)
		b) Sadarbība ar Maskavas Transporta institūtu, Maskavas Universitāti un Viskrievijas Matemātikās modeļošanas centru parasto diferenciālvienādojumu nelineāro robežproblēmu jomā. A. Lepins	800	— (sadarbība aprobežojās tikai ar komandējumu uz ārzemēm)
10.	Kodolpētniecības centrs	Starptautiskie līgumi ar Minhenes Tehnisko Universitāti: a) «Neitronu fundamentālo īpašību pētījumi». P. Prokofjevs	3160	(atbilst finans. 2000 apmērā no KPC reorg. līdzekļiem)
		b) «Pāru-pāru tellura un nepāru volframu kodolu struktūras pētījumi». M. Balodis	3460	(atbilst finans. 2500 apmērā no KPC reorg. līdzekļiem)
11.	LZA Fizikālās enerģētikas institūts	Starptautiskās sadarbības projekta «Biznesa programmu izstrādāšana enerģijas efektivitātes paaugstināšanai mācību un pētniecisko iestāžu celtnēm» (Latvijas pušes daļa). N. Zeltiņš	13800	50% no termovizora programmu nodrošinājuma)
12.	Rīgas Tehniskā universitāte	Sadarbība ar «The McLeod Institute of Simulation Sciences» (MISS) Kalifornijas centru. J. Merkurjevs	400	— (1996. g. 2 konferences jau sponzorētas)
13.	RTU Informācijas tehnoloģijas institūts	Starptautiskā sadarbība ar Gentes universitāti. G. Merkurjeva	880	400
14.	Latvijas OSI Pepfīdu ķīmijas laboratorija	Pētījumu grantu a) «BIOMED/PECO-1993». L. Poļevaja	1500	(finansējums iespējams tikai kā LZP darbs, kurš ir saņemis grantu)
		b) «COPERNICUS-1994» Latvijas finansējuma daļa 1996. g. L. Poļevaja	8500	1000 (bez infrastruktūras izdevumu atskaitījumiem)
15.	LMA Plaušu fizioloģijas laboratorija	Eiropas kopējā pētniecības projektā «Laser Doppler flowmetry of microcirculation measurement» lietotās zvidru firmas aparatūras daļēja apmaksā. I. Taivans	4000	3000 (tikai aparatūras apmaksai)
16.	LU Cietvielu fizikas institūts	Vizītes Oulu un Joensū universitātēs Somijā sadarbības organizēšanai ar šīm universitātēm (8.—13.04.96., Somija). A. Krūmiņš	150	100
17.	Valsts Baltijas Mašīnu izmēģinājuma stacija	Sadarbība ar Vācijas lauksaimn. tehnikas pārbaudes centru DLG Gross-Umstadt. A. Sovers	300	250 (2 cilv.)
18.	LU Biomedicīnas pētījumu un studiju centrs	a) Papildfinansējums Ģēnu inženierijas laboratorijai, lai piedalītos četru starptautisko projektu veidošanā. A. Čīmanis	2000	1200
		b) Rekombinantu biotehnoloģijas laboratorijas starptautisko projektu papildus finansējums. V. Bērziņš	2000	800
19.	LU Fizikas un matemātikas fakultāte	Sadarbība ar pasaules jauno zinātnieku organizācijām. M. Auziņš	1000 USD	500

Pielikums
LZP ZSKK 1996. gada 30. aprīļa
lēmumam

(5. pielikums)

1. Daļības maksa starptautiskās organizācijās

1.	Latvijas Zinātņu akadēmija	Ilggadējā biedru nauda Starptautiskajā zinātnisko savienību padomē (ICSU). T. Millers	1000 USD	550
2.	LZA Mikrobioloģijas institūts	Biedra nauda Amerikas Mikrobioloģijas biedrībā; žurnāla «Infection and Immunity» apmaksā. R. Kukaine	85 USD	45
3.	RTU Tehniskās fizikas institūts	Kolektīvā biedru nauda Starptautiskajā optikas inženieru biedrībā (SPIE).	60 USD	35
4.	RTU Arhitektūras fakultāte	Kolektīvā biedru nauda Eiropas arhitektūras zinātnes asociācijā (AESOP). J. Briņķis	120 USD	65
5.	Latvijas Automātikas Nacionālā organizācija, RTU	Kolektīvā biedru maksa Starptautiskajā automātikas vadības federācijā. J. Osis	125 USD	70
			1750	850

Kopā: Ls 1615

JAUNĀKAIS LATVIJAS ARHEOLOĢIJĀ

Arheologa profesija, neskatoties uz it kā romantisko mērķi — senatnes pētīšanu — pašreizējā laikā cieši saistīta ar mūsdienu praktiskām dzīves realitātēm. Tajā atspoguļojas pašreiz notiekošie procesi, kā, piemēram, privātas lauksaimniecības attīstība, kas saasinājusi pieminekļu aizsardzības jautājumus, kā arī izmaiņas zinātniskās pētniecības organizēšanā, kas radījušas nedrošību par pētnieku darba vietu un fondu saglabāšanu. Ekonomiskā krīze valstī gan šieši, gan nefieši ietekmē arī izrakumu darbu, apgrūtinot finansu līdzekļu iegūšanu gan no valsts, gan no privātiem avotiem. Zinātniskā atskaites sesija deva iespēju arheologiem attālināties no šiem ikdienas «kreņķiem» un «papīra darbiem», pievērsoties šieši pēdējo divu gadu pētniecības rezultātiem.

Atskaites sesijas publicētajos materiālos ar ziņojumiem par 1994. un 1995. gadā paveikto piedalījies 30 autori. Vairāk nekā pusē no pieminētajiem objektiem notikuši aizsardzības izrakumi vai arheoloģiskā uzraudzība, mazākā daļā atspoguļo izrakumus, kas veikti tīri pētniecības nolūkos. Salīdzinot ar agrākajiem gadiem, diezgan daudz uzmanības pievērsta arī arheoloģiskai apzināšanai un jau zināmo pieminekļu apsekošanai. Darbu turpinājušas ilggadējās ekspedīcijas Turaidas, Cēsu un Kokneses pilis, Daugmales un Jersikas pilskalnus, lai gan raksturīga iezīme ir izrakumu apjomu samazināšanās, kas saistīta ar ierobežoto finansējumu. Visvairāk pētīti viduslaiku objekti: pilis un pilsetu vēsturiskie centri. Tas atspoguļo gan arheologu pašu intereses, gan arī nepieciešamību pēc izrakumiem sakarā ar celtniecības un restaurācijas projektiem pilsetās. Uzmanība pievērsta arī dzelzs laikmeža kapulaukiem un pilskalniem, bet akmens laikmeža izrakumi notikuši trijos objektos.

Sesijas materiālos atspoguļojas arī vairāki atradumi, kas izraisījuši daudz plašāku sabiedrības interesi. Te vispirms jāmin mistiskās akmeņu kaudzes Pokaiņu mežā Zemgalē. Ivars Viķis un citi entuziasti šo vietu izvirzījuši par senu reliģisku centru, bet arheologs Māris Atgāzis še drīzāk saskata senās zemkopības atstātās pazīmes. Masu mēdiju interesi piesaistījis arī Latvijā unikāls neolīta saliektais apbedījums ar bagātīgām piedevām Skaistkalnes Selgās. Pie citām tēmām, kas var ieinteresēt plašāku publiku, var minēt jaunatklāto seno rīdzinieku kapulauku bijušajā Rātslaukuma teritorijā un zemūdens arheoloģiskos pētījumus gar Ziemeļkurzemes krastu. Šogad pirmoreiz sesijas materiāliem ir ļoti vērtīgs pielikums: Latvijas arheologu bibliogrāfija par 1994. un 1995. gadu.

Zinātniskās sesijas referātus aizsāka prof. Ēvalds Mugurēvičs, pievērsot uzmanību Latvijas vēstures institūta arheologu pētījumu spilgtākiem momentiem pēdējos 50 gados. Dr. habil. Ilze Loze stāstīja par jaunākajiem pētījumiem Ģipkas neolīta apmetnē Kurzemes austrumkrastā, bet Valdis Bērziņš — par arheoloģijas pieminekļu apzināšanas darbiem Rietumkurzemē. Dr. Guntis Zemītis izsekoja Daugmales pilskalna valņa attīstībai un piedāvāja vienas tā stadijas grafisku rekonstrukciju. Andris Celmiņš iepazīstināja ar atradumiem no Rīgas firgoģāja Dannensherna nama pagalmiem, kas dod interesantu liecību par amatniecību viduslaiku Rīgā. Konkrētai zinātniskai problēmai, proti, jautājumam par to, kādi īsti bija senās Jersikas valsts sakari ar Krievzemi, bija vērtīga Antonijas Vilcānes uzstāšanās.

Atgriezies pie mūsdienu praktiskiem jautājumiem lika Andra Šnē ziņojums par Kultūras pieminekļu inspekcijas Arheoloģijas centra darbību. Viņš skāra arī tādās sāpīgas problēmas kā juridiskos un praktiskos šķēršļus efektīvai pieminekļu aizsardzībai Latvijā, bet referātu pavadīja arheoloģisku objektu aerofotouzņēmumi.

LVI Arheoloģijas nodaļas rīkotā zinātniskā atskaites sesija ir stabila tradīcija, kas turpinās nu jau 30 gadus, un jādodomā, ka 1998. gada pavasarī atkal dos iespēju arheologiem iepazīstināt citam citu un daudzus interesentus ar 1996. un 1997. gada pētījumiem.

VALDIS BĒRZIŅŠ

VIDES ZINĀTNE —
LATVIJĀ JAUNA
ZINĀTŅU NOZARE

Pasaulē [ASV, Eiropas Savienības valstīs u.c.] ir nostabilizējies vispārārtīta patstāvīga zinātņu nozare VIDES ZINĀTNE (angļu valodā Environmental Science, vācu valodā Umweltwissenschaft). Tā ir tipiska starpdisciplināra zinātne, kas veidojusies dažādu dabaszinātņu nozaru un sociālo zinātņu saskarē. Vides zinātne izmanto dabas un humanitāro zinātņu metodoloģiju, pētot cilvēkvidus un dabas vides kvalitāti, izmantojot sistēmisku pieeju, risinot problēmas triādē cilvēks—sabiedrība—daba. Šo pētījumu pamatā ir klasiskā ekoloģija, kas pārtapusi kompleksā bioloģiskā, ķīmiskā, tehnoloģiskā, sociālā u.c. zinātnē. Tāpēc vides zinātne mēdz definēt kā integratīvo ekoloģiju. Vides zinātnes attīstība lielā mērā saistās ar nepieciešamību nodrošināt vides ilgtspējīgas attīstības iespējas. Kā jebkurai zinātnē, vides zinātnē ir arī virkne apakšnozaru: vides tehnoloģija, vides ķīmija, vides ētika un filozofija, vides ģeoloģija un citas. Mūsdienās vides zinātnē tiek izdoti daudz periodiskie izdevumi, kuru vidū ir žurnāli ar pārsteidzoši augstu citējamības indeksu, piemēram: Environmental Science and Technology, Chemosphere, Science of the Total Environment u.c.

Latvijā ir izveidojies pietiekami augsts zinātniskais potenciāls, lai arī pie mums vides zinātne izdalītu kā atsevišķu zinātnes nozari. Šis zinātniskais potenciāls var kalpot par pamatu akadēmiskās un praktiskās izglītības programmu realizēšanai.

Latvijā pētījumi vides zinātnes jomā tiek veikti tradicionālo zinātniskās pētniecības centru struktūrās: Latvijas Universitātes Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu, Ķīmijas, Bioloģijas, Fizikas un matemātikas fakultātēs, kā arī LZA Bioloģijas institūtā.

Turpinājums 4. lpp.

VIDES ZINĀTNE...

Turpinājums no 3. lpp.

Analizējot Latvijā veikto pētījumu finansējuma avotus, redzams, ka pētījumi vides zinātnē veikti galvenokārt ar Latvijas Zinātnes padomes atbalstu, izpallekot Vides aizsardzības un reģionālās attīstības un citām ministrijām kā zinātnisku pētījumu atbalstītājiem. Vienlaikus ir acīmredzams, ka esošā zinātnes klasifikācijas sistēma kavē attīstīt starpdisciplināru pieeju problēmām, kas tieši neiekļaujas esošajā zinātnu nozaru klasifikācijas sistēmā, piemēram analizēt globālās klimata izmaiņas, vides piesārņojumā ietekmi vai ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanu.

Studiju un pētnieciskais darbs vides zinātnē Latvijā ir plaši izvērtis LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultātē, kurā tiek īstenots pilns akadēmisko studiju cikls, ietverot bakalauru, maģistru studiju programmu realizāciju, kā arī studijas doktorantūrā. Vienlaikus šajā fakultātē Vides zinātnes nodaļā tiek veikts pētnieciskais darbs, kas norit Vides aizsardzības katedrā (vadītājs profesors G. Eberhards), Vides kvalitātes monitoringa laboratorijā (profesors M. Kļaviņš), Augšnes laboratorijā (Dr. L. Raģele), Jūras krasta laboratorijā (profesors G. Eberhards). Šie pētījumi norit saistībā ar pētniecisko darbu ainavekoloģijas virzienā (profesors A. Krauklis), vides vēstures pētniecību (doc. G. Daija), ekosistēmu biodaudzveidības pētījumiem (doc. V. Melcis), ainavas ģeokīmijas pētījumiem (O. Nikodemus) un citos.

Līdz ar to esošā zinātniskā un izglītības potenciāla attīstība nosaka nepieciešamību ne tikai atzīt zinātni kā patstāvīgu zinātņu nozari Latvijā, bet arī izveidot habilitācijas un promocijas padomi vides zinātnē.

Profesors MĀRIS KĻAVIŅŠ,
Latvijas Universitāte

REPLIKA

VAI LATVIJAS ZINĀTNIĒKU
SAVIENĪBA IR ZINĀTNIĒKU
SAVIENĪBA?

Kāpēc gan tik stulbs jautājums! Paskatīet vien akadēmikus, habilitētus un nehabilitētus doktorus LZS rindās! Un tomēr man ir radušās šaubas par LZS zinātniskumu. Un šo šaubu pamatā ir kāda LZS valdes organizētā «eksperimente».

LZS tika uzaicināta vērtēt pieteikumus konkursam par tiesībām veidot Valdības mobilo radiosakaru tīklu. Pie šāda vērtējuma vairākus mēnešus jau bija strādājusi gan liela Latvijas ekspertu grupa, gan arī eksperti no Dānijas. Kādam laikam nepatika šo grupu sagatavotie vērtējumi, un talkā tika aicināts LZS — kā tagad skaidri redzams, ar nolūku iegūt sev tikamu papīru. To tad arī ļoti ātri noorganizēja LZS valde, apstiprinot savu slēdzienu ar valdes priekšsēdētāja vietnieka U. Raituma kunga parakstu. Par trako steigu liecina tas, ka pieaicinātajiem ekspertiem tika dotas tikai dažas stundas, lai iepazītos ar materiālu, kas izklāstīts daudz lappušu apjomā. Viens no ekspertiem (Dr. habil. ing. J. Ziemeļis) atteicās piedalīties šādā halfūrā, pārējie gan sevi uzskatīja par gana varošiem un uzrakstīja visai izplūdušu vērtējumu, uz kura pamata U. Raituma kungs sagatavoja kategorisku slēdzienu par labu vienai no dalībfirmām.

Kas te pamatā! Klajā vienas firmas lobijisms, kura dēļ galīgi piemirsts LZS prestižs! Vai varbūt tas suns noraksts dziļāk! Jociņas domas nāk prātā, kad pavērtē, kādas ērtības iegūtu mūsu lielā kaimiņa specdienestī, kuri jau lieto tieši šīs, LZS klajā aizstāvētās firmas sistēmas.

Lai kā arī nebeigtos konkurss, LZS reputācija telekomunikāciju un informātikas jautājumos ir nopietni sašķobīta. Toties faciņa ir ierādīta — gribat, lai uzraksta, ko vajag, griezieties LZS valdē. Darbīš tiks padarīts dienas laikā.

Vai LZS padomei nevajadzētu tikt skaidrībā ar šo gadījumu!

E. BEKĒRIS,
LZS biedrs, RTU Radiotehnikas un
fakultātes docents, Dr. sci. ing.

CIENĪJAMIE

«ZINĀTNES VĒSTNEŠA» LASĪTĀJI

Nākamais «Zinātnes Vēstneša» numurs iznāks 25. jūnijā. Pēc tam būs pārtraukums līdz septembrim. Lūdzu, visus sludinājumus, paziņojumus u.c. vēstījumus iesniedziet līdz 14. jūnijam! To var izdarīt personiski LZA Augstceltnē Akadēmijas laukumā 1, 322. istabā Latvijas Zinātnieku savienības informācijas un koordinācijas centrā, LZA Prezidijā, sūtīt pa pastu LV-1524, Akadēmijas laukumā 1 vai pa telefaksu 7821109.

IZDEVNIECĪBAS «SPRINGER» GRĀMATAS LATVIJAS AKADĒMISKAJĀ BIBLIOTĒKĀ

Vispārīgā nodaļa

1. Fundamentals in handwriting recognition. 1994.
2. Machine learning. 1993.
3. Management and processing of complex data structures. 1994.
4. Algorithmic learning theory. 1994.
5. Digital libraries: Current iss. 1995.
6. Advanced information systems engineering. 1995.
7. Abramson, Harvey. Logic grammars. 1989.
8. Managing with information technology. 1993.
9. Moll, Karl-Rudolf. Informatik-Management. 1994.
10. Schulz, Hedda. From CA to CAS online. 1994.

Sabiedriskās zinātnes un ekonomika

11. Advanced educational technology 1996.
12. Dynamic games in economic analysis. 1991.

Turpinājums sekos

DISERTĀCIJU AIZSTĀVĒŠANA

1996. gada 19. jūnijā plkst. 14.00 LU fizikas nozares habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēdē (Rīgā, Raiņa bulv. 19, 13. auditorijā) LU Atomfizikas un spektroskopijas institūta pētniece

GITA RĒVALDE

aizstāvēs zinātnisko darbu sēriju par tēmu «Superstruktūras mērījumi ar augstas izšķirtspējas spektroskopijas metodēm» fizikas doktora (Dr. phys.) grāda iegūšanai.

Recenzenti: Dr. h. fiz. Raufs Umorhodžajevs [MU, Krievija]; Dr. h. fiz., prof. Erna Gailīte; Dr. fiz. Guntis Liberts.

Ar promocijas darbu var iepazīties LU Zinātniskajā bibliotēkā un Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā.

* * *

Latvijas Lauksaimniecības universitātes inženierzinātņu nozares lauksaimniecības mehānizācijas apakšnozares habilitācijas padomes atklātā sēdē 1996. g. 21. jūnijā plkst. 10.00 LLU Tehniskās fakultātes (Jelgavā, J. Čakstes bulv. 5) 212. auditorijā

Dr. inž. GENĀDIJS MOSKVINS

aizstāvēs zinātnisko darbu kopumu «Intelektualizētās automatiskās mērīšanas, dozēšanas un uzskaites sistēmas» habilitētā inženierzinātņu doktora (Dr. h. inž.) zinātniskā grāda iegūšanai.

Recenzenti: prof., Dr. h. inž. Andris Šnīders, prof., Dr. h. inž. Edvīns Ķelpis, prof., Dr. h. inž. Genādijs Sagalovičs.

Ar darba kopumu var iepazīties LLU Fundamentālajā bibliotēkā Jelgavā, Lielā ielā 2.

* * *

1996. g. 26. jūnijā plkst. 14.15 LU bioloģijas nozares habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēdē Rīgā, Kronvalda bulv. 4, 5. auditorijā

GUNTIS BRŪMELIS

aizstāvēs promocijas darbu bioloģijas doktora grāda iegūšanai par tēmu «Seriālās elūcijas metode metālu koncentrācijas noteikšanai sūnu šūnās biomonitoringa veikšanai».

Recenzenti: Dr. biol. D. H. Brown, Dr. h. biol. V. Upītis, Dr. biol. A. Āboliņa.

Ar promocijas darbu var iepazīties LU bibliotēkā Kalpaka bulv. 4 un Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā.

* * *

Š. g. 27. jūnijā plkst. 14.00 Liepājas Pedagoģiskajā augstskolā notiks filoloģijas nozares valodniecības apakšnozares (latviešu valodā) promocijas padomes atklātā sēdē, kurā promocijas darbu «Vītrupes izloksnes divdabju sistēma un lietošanas īpašības» aizstāvēs lektore

IEVA OZOLA.

Recenzenti: Dr. habil. philol. A. Reķēna, Dr. habil. philol. J. Rozenbergs, Dr. philol. V. Šaudīņa.

Ar promocijas darbu var iepazīties LPA bibliotēkā (Liepāja, Lielā ielā 14).

* * *

1996. g. 28. jūnijā plkst. 10.00 Latvijas Universitātes ģeogrāfijas zinātņu habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēdē Rīgā, Alberta ielā 10, 403. auditorijā

OĻGERTS NIKODEMUS

aizstāvēs zinātnisko darbu kopu par tēmu «Vides piesārņojuma ģeokīmiskā indikācija Latvijā» ģeogrāfijas doktora zinātniskā grāda iegūšanai.

Recenzenti: Dr. h. geogr. A. Melluma, Dr. h. chem. M. Kļaviņš, Dr. h. biol. V. Upītis.

Ar promocijas darbu var iepazīties LU bibliotēkā Kalpaka bulv. 4.

* * *

1996. g. 28. jūnijā plkst. 13.00 Latvijas Universitātes ģeogrāfijas zinātņu habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēdē Rīgā, Alberta ielā 10, 403. auditorijā

AGRITA BRIEDE

aizstāvēs promocijas darbu par tēmu «Fosfora un smago metālu akumulācija Latvijas ūdenstilpēs» ģeogrāfijas doktora zinātniskā grāda iegūšanai.

13. Computation learning theory. 1995.
14. Machine learning: ECML-95. 1995.
15. Aspects of central bank policy making. 1991.
16. Balfensperger, Ernst. Theorie des Bankverhaltens. 1987.
17. Bohm, Volker. Arbeitsbuch zur Mikroökonomie. 1993.
18. Czerkowski, Chris. Theoretical and policyoriented aspects of the external debt economics. 1991.
19. Der Mensch am Bildschirm-Arbeitsplatz. 1995.
20. Faber, Malte. Evolution, time, production and the environment. 1994.
21. Fare, Rolf. Cost and revenue constrained production 1994.

Recenzenti: Dr. h. geogr. G. Eberhards, Dr. h. ing. A. Ziverts, Dr. chem. A. Roska.
Ar promocijas darbu var iepazīties LU bibliotēkā Kalpaka bulv. 4.

* * *

Latvijas Lauksaimniecības universitātes inženierzinātņu nozares apvienotās I/s mehānizācijas un pārtikas produktu ražošanas tehnoloģijas, procesu un iekārtu apakšnozares habilitācijas padome 1996. g. 10. maija sēdē piešķirta habilitēta inženierzinātņu doktora (Dr. h. inž.) zinātņu grādu LLU docentam Uldim Iljinam par publicēto darbu kopsavilkumu «Matemātiskā fizika segneto-elektībā, inženierzinātnēs un studentu apmācībā».

Balsošanas rezultāti: par — 11, pret — nav, atturas — nav.

* * *

Latvijas Universitātes vēstures nozares promocijas un habilitācijas padome 1996. g. 21. maija sēdē piešķirta vēstures doktora (Dr. hist.) zinātnisko grādu Daugavpils pedagoģiskās universitātes profesoram Josifam Šteimanam par promocijas darbu «Ebreju tautas vēstures problēmas (Ebreji Latvijā)».

Balsošanas rezultāti: par — 12; pret — nav, atturas — nav.

* * *

Latvijas Lauksaimniecības universitātes lauksaimniecības zinātnes nozares agronomijas apakšnozares habilitācijas padome 1996. g. 19. aprīļa sēdē piešķirta habilitēta lauksaimniecības doktora (Dr. h. lauks.) zinātnisko grādu LLU docentam Dr. lauks. ANTONAM RUŽAM par zinātnisko darbu kopumu: «Kviešu un miežu ražas un tās kvalitātes agroekoloģiskais pamatojums».

Balsošanas rezultāti: par — 11, pret — nav, atturas — nav.

* * *

Latvijas Lauksaimniecības universitātes inženierzinātņu nozares pārtikas produktu ražošanas tehnoloģijas, procesu un iekārtu apakšnozares habilitācijas padome 1996. gada 19. aprīļa sēdē piešķirta habilitēta lauksaimniecības doktora (Dr. h. lauks.) zinātnisko grādu LLU docentam IMANTAM ATIM SKRUPSKIM par disertāciju «Aukstuma pielietošana augļu, ogu un dārzeņu kvalitatīvai saglabāšanai».

Balsošanas rezultāti: par — 7, pret — nav, atturas — nav.

* * *

Latvijas Lauksaimniecības universitātes veterinārmedicīnas nozares habilitācijas padome 1996. gada 4. aprīļa sēdē piešķirta veterinārmedicīnas doktora (Dr. med. vet.) zinātnisko grādu veterinārārstei-bioķīmiķei ALEKSANDRAI PETROVAI par promocijas darbu «Audu saderības antigēnu izplatība Latvijas brūnās šķirnes govīm un to funkcionālā saistība ar hemoblastozēm».

Balsošanas rezultāti: par — 6, pret — nav, atturējās — nav.

* * *

Daugavpils Pedagoģiskās universitātes promocijas padome pedagoģijas nozarē mācīšanas metodikas apakšnozarē 1996. gada 21. marta sēdē piešķirta pedagoģijas doktora (Dr. paed.) zinātnisko grādu LPA lektorei ARTAI LILITAI VAIVODEI par promocijas darbu «Matemātiskās mācīšanas organizēšana pedagoģiska novirziena augstskolā (saistībā ar matemātiskās analīzes dažām tēmām)».

Balsošanas rezultāti: par — 9, pret — nav, nederīgi bijēni — nav.

* * *

Daugavpils Pedagoģiskās universitātes promocijas padome pedagoģijas nozarē mācīšanas metodikas apakšnozarē 1996. gada 21. marta sēdē piešķirta pedagoģijas doktora (Dr. paed.) zinātnisko grādu DPU lektoram KONRADAM MURĀNAM par promocijas darbu «Matemātiskās skolotāju teorētiskās sagatavošanas pilnveidošana geometrijā».

Balsošanas rezultāti: par — 9, pret — nav, nederīgi bijēni — nav.

Redaktore Zaiga Kipere.
«Zinātnes Vēstneša».
Lalkraksts iznāk kopš 1989. gada.
Reģistrācijas apliecība nr. 75.
Izdevējs: Latvijas Zinātnieku savienība.
«Science Bulletin» Association of Latvian Scientists

Redkolēģijas vadītājs akadēmiķis Ēvalds Mugurevičs.
Redkolēģijā: akadēmiķis Mārtiņš Bekers, akadēmiķis Juris Ekmanis, LZA goda loceklis Jānis Graudonis, doc. Elmārs Bekēris, doc. Zigrīda Goša, Oskars Marfīns.
Redakcija: Rīgā, Akadēmijas laukumā 1. Tālr. 7212706.

Indekss 77165.
Iespiests a/s «Preses nams» tipogrāfijā, Rīgā, Balasta dambī 3.
Augstspiede. 1 uzsk. iespiedloksne.
Mētiens 1000 eks.
Pasūtījums Nr. 764.